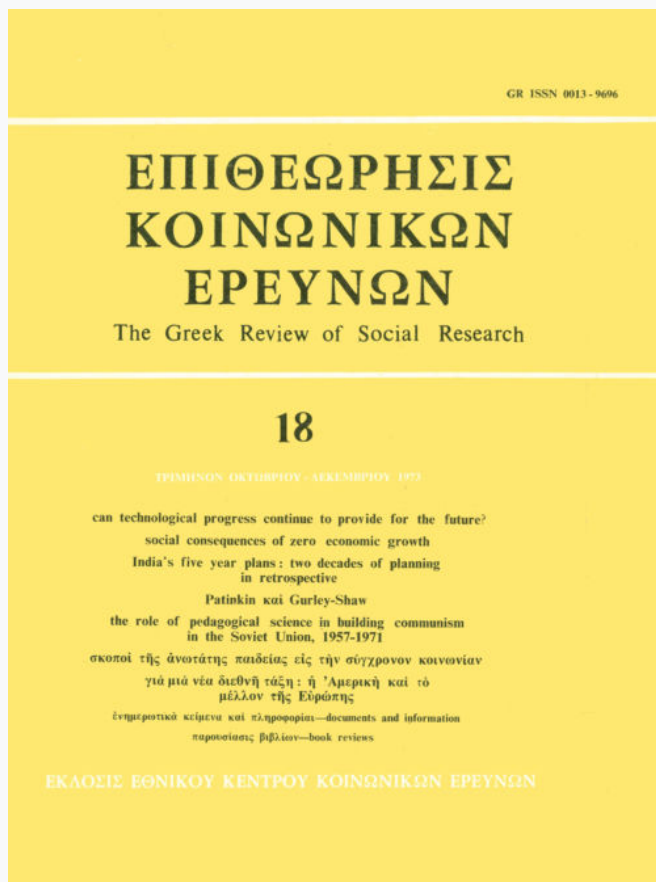

The Greek Review of Social Research

Vol 18 (1973)

18

**Σκοποί της ανώτατης παιδείας εις την
σύγχρονον κοινωνίαν**

Στέφανος Μαργαρίτης

doi: [10.12681/grsr.287](https://doi.org/10.12681/grsr.287)

Copyright © 1973, Στέφανος Μαργαρίτης

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

To cite this article:

Μαργαρίτης Σ. (1973). Σκοποί της ανώτατης παιδείας εις την σύγχρονον κοινωνίαν. *The Greek Review of Social Research*, 18, 218–223. <https://doi.org/10.12681/grsr.287>

σκοποί τῆς ἀνωτάτης παιδείας εἰς τὴν σύγχρονον κοινωνίαν

ὑπό

Στεφάνου Μαργαρίτη

Καθηγητοῦ Ἑκπαιδευτικῆς Φιλοσοφίας
Western Washington State College, USA
Ἑπιστημονικοῦ Συνεργάτου τοῦ ΕΚΚΕ

Προκειμένου νὰ ἐξετάσω τοὺς σκοποὺς τῆς Ἀνωτάτης Παιδείας εἰς τὴν σύγχρονον τεχνολογικὴν περιόδον τὴν ὁποίαν διέρχεται ἡ ἀνθρωπότης, δὲν φιλοδοξῶ καὶ δὲν προτίθεμαι νὰ ἐξαντλήσω τὸ θέμα τοῦτο, παρὰ μόνον εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὴν κατανόησιν τοῦ ἰδανικοῦ ἢ τοῦ σκοποῦ ποὺ συσχετίζεται μὲ τὴν ἐξυπηρετήσιν τῆς κοινωνίας καθὼς καὶ εἰς τοὺς ἐξ αὐτῆς ἀπορρέοντας κινδύνους διὰ τὰς ἀνθρωπιστικὰς ἰδέας ἢ ἀξίας.

Γενικῶς, οἱ σκοποὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως εἰς τὴν νέαν κοινωνίαν εἶναι δυνατὸν νὰ κατανοηθῶν πλήρως ἀν βασισθοῦν εἰς τὰς κοινὰς ἀντιλήψεις τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου. Ἡ πίστις εἰς τὴν ἐκδοχὴν ὅτι κάθε ἀνθρώπος πρέπει νὰ τύχῃ εὐκαιριῶν ἵνα κατακτήσῃ τὸν βαθμὸν τῆς ἐκπαιδεύσεως τὸν ὅποιον αἱ δυνάμεις του καὶ τὸ προσωπικόν του ἐνδιαφέρων τοῦ ἐπιτρέπουν,¹ αὐξάνει μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου. Εἶναι δὲ ἐπόμενον ἡ πνευματικὴ ζωὴ τῆς κοινωνίας νὰ αὐξάνῃ ἀναλόγως πρὸς τὰς εὐκαιρίας τὰς ὁποίας ἡ ἰδία παρέχει εἰς τοὺς δυναμένους νὰ ὠφεληθῶν ἐκ τῆς Ἀνωτάτης Παιδείας, ἰδιαιτέρως.

Ἡ ἀνάπτυξις καὶ ἡ διατήρησις οἰασθῆποτε τεχνοκρατικῆς δημοκρατίας ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν μέσων τὰ ὁποία τὸ Κράτος δύναται νὰ παράσχη διὰ τὴν ἀνάπτυσιν εἰς τὸν ὑψιστὸν βαθμὸν τῶν ἰκανοτήτων ὅλων τῶν πολιτῶν, μηδενὸς ἐξαιρουμένου. Ὅλοι μας γνωρίζομεν ὅτι τὰ ταλέντα καὶ αἱ ἰκανότητες τῶν ἀνθρώπων εἰς ὅλον τὸν κόσμον παραμένον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀνεκμετάλλευστα καὶ ἀκαλλιέργητα, γεγονὸς διὰ τὸ ὅποιον ὑπεύθυνα εἶναι κυρίως τὰ ἐκπαιδευτικὰ συστήματα τὰ ὁποία δὲν ἐννοοῦν νὰ προσαρμοσθοῦν πρὸς τὰς νέας ἀπαιτήσεις τῆς ζωῆς. Αἱ ἀνάγκαι τῆς σημερινῆς κοινωνίας εἶναι δυνατὸν νὰ ἰκανοποιηθῶν μόνον μὲσφ ἐκπαιδευτικῶν σχημάτων, βασιζομένων εἰς τὰς ἀρχὰς καὶ τοὺς τελικοὺς σκοποὺς αὐτῆς.

Οἱ σκοποὶ τῆς Ἀνωτάτης Παιδείας ἀλλάζουσιν μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου, καὶ τοῦτο φυσικὰ ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονός ὅτι καὶ αἱ ἀνάγκαι τῆς κοινωνίας μεταβάλλονται.

Πρόσφατοι οἰκονομικαὶ μελέται ἀπέδειξαν ὅτι ἐπενδύσεις κεφαλαίων εἰς τομεῖς, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι εἰς τὴν ἐκπαιδευσιν καὶ τὴν ὑγείαν, ἀποδίδουν συνήθως μεγαλύτερα κέρδη ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς ἐπενδύσεις κεφαλαίων εἰς μηχανικὰ καὶ ὀλικά προϊόντα.² Δὲν ἔχει σημασίαν ὁ βαθμὸς τοῦ ὕλισμου εἰς τὸν ὅποιον φθάνει ἡ κοινωνία. Ἡ Ἀνωτάτη Παιδεία δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῆ μέσον πρὸς ἐπίτευξιν ἑνὸς τελικοῦ σκοποῦ.³

1. Henderson, Algo, *Policies and Practices in Higher Education*, New York: Harper and Brothers, 1960, p. 61.

2. Havighurst, Robert J., *American Higher Education in the 1960's*, Columbus, Ohio: Ohio State University Press, 1960, p. 50.

3. *Ibid.*, pp. 53-55.

Ἡ Ἀνωτάτη Παιδεία πρέπει νὰ ἀναπτύξη καὶ νὰ βελτιώσῃ τὰς λεπτότερας καὶ πλέον τρυφεράς πλευράς τῆς ἀνθρώπινης φύσεως, οὕτως ὥστε νὰ αὐξήσῃ τὴν ἰκανότητα τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἐπιτύχῃ μιαν εὐχάριστον ζωὴν. Πρέπει νὰ βοηθήσῃ εἰς τὴν ἐξέλιξιν ὀρισμένων ἀνθρώπων καὶ εἰς τὴν ἐπίτευξιν ἀνωτέρων ἐπιπέδων ὑπάρξεως.

Ἐκπαιδευτικοὶ καὶ σχολιασταί, ἔχοντες πλήρη ἐπίγνωσιν τοῦ θέματος, ἔχουν ὀμιλήσει κατὰ καιροὺς περὶ τῆς Ἀνωτάτης Παιδείας καὶ ἔχουν ἀποφανθῆ ὅτι οἱ σκοποὶ τῆς εἶναι οἱ ἑξῆς:¹

1. Νὰ βοηθήσῃ εἰς τὴν πραγματοποιήσιν τῶν ὄνειρων τοῦ ἀτόμου. Εἰς ὄλους τοὺς νέους, οἱ ὅποιοι ἐπιθυμοῦν πανεπιστημιακὴν μόρφωσιν καὶ ἔχουν τὴν ἰκανότητα νὰ ἀνταποκριθῶν πλήρως πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς, πρέπει νὰ δίδεται ἡ εὐκαιρία. Τοιοῦτοτρόπως, θὰ δυνηθοῦν νὰ ὀριμάσουν πνευματικῶς, καλαισθητικῶς, κοινωνικῶς, ἐπαγγελματικῶς καὶ ἠθικῶς.

2. Νὰ διατηρήσῃ τὴν κληρονομίαν τοῦ πολιτισμοῦ καὶ νὰ συντελέσῃ εἰς τὸν ἐμπλουτισμὸν τῆς δι' ἐπιπροσθέτων τομέων γνώσεως προκυπτόντων ἀπὸ τὰς συγχρόνους ἐξελιξίσεως. Πρόσφατοι ἐπιστημονικαὶ καὶ τεχνολογικαὶ ἐπιτεύξεις ἔχουν καταστήσει ἀναγκαίαν τὴν εἰσαγωγὴν πολλῶν πρακτικῶν καὶ ἐπαγγελματικῶν ἐπιστημῶν.

3. Νὰ βοηθήσῃ εἰς τὴν ἐπέκτασιν τῆς μορφώσεως, διὰ τῆς διευρύνσεως τῶν ὁρίων τῆς γνώσεως, μὲ τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν καὶ τὴν εὐρεῖαν χρησιμοποίησιν βιβλιοθηκῶν καὶ ἐργαστηρίων.

4. Νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἐπίλυσιν τῶν προβλημάτων τῆς κοινωνίας, μὲ τὴν ἐπίγνωσιν ὅτι τὰ ἰδρύματα τῆς Ἀνωτάτης Παιδείας πρέπει νὰ λάβουν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν μεταφορὰν τῆς γνώσεως ἀπὸ τῆς ἀκαδημαϊκῆς αἰθούσης εἰς τὴν πρακτικὴν ζωὴν. Δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον καθιγῆται πανεπιστημίων ἔχουν ἀναλάβει νὰ συνεργασθῶν καὶ νὰ παράσχουν συμβουλὰς διὰ τὴν ἐπίλυσιν κοινωνικῶν προβλημάτων.

Ἐνα ἀπὸ τὰ πλέον σοβαρὰ προβλήματα τὰ ὅποια ἔχουν ἀντιμετωπίσει προσφάτως τὰ πανεπιστήμια διαφόρων χωρῶν εἶναι πῶς νὰ ἀποδεκθῶν ἀπὸ τὰς ἀνασχετικὰς ἐπιδράσεις τοῦ παρελθόντος διὰ τὰς δυνηθοῦν νὰ ἀνταποκριθῶν πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος, μετὰ διαπρακτικότητος, συνέσεως, θάρρους καὶ ἰδιαίτερας πολιτικῆς ἰκανότητος.²

Τὰ ἰδρύματα τῆς Ἀνωτάτης Ἐκπαιδεύσεως, διὰ νὰ λειτουργήσουν κανονικῶς καὶ διὰ νὰ ἐπιτύχουν τοὺς ἄνω ἀντικειμενικοὺς τῶν σκοποῦς, καθίσταται ἀναγκαῖον νὰ ἀναπτύξουν κανονικὰ καὶ ἁρμονικὰ

προγράμματα³—ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν λαμπρῶν καὶ ἰκανῶν καθηγητῶν καὶ ἐρευνητῶν—νὰ προσελκύσων ἐνθουσιώδεις καὶ ἰκανοὺς φοιτητὰς⁴ καὶ νὰ δημιουργήσων ἓνα ἐξαιρετικὸν περιβάλλον μαθήσεως.⁵ Τότε μόνον θὰ δυνηθῆ τὸ Πανεπιστήμιον νὰ καταστῆ ἀντάξιον τῆς θέσεως ἣ ὅποια τοῦ ἀνήκει ἐντὸς τῆς συγχρόνου κοινωνίας.⁷

Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας οἱ φοιτηταὶ θὰ δυνηθοῦν:

1. Νὰ ἐξευγενίσουν τὸ πνεῦμα καὶ τὴν καρδίαν τῶν, στοιχειοῦν ἀπαραίτητον διὰ τὴν ἀνθρώπινην συναδέλφωσιν καὶ τὴν ἐπίτευξιν ὑψηλοῦ ἐπιπέδου ζωῆς.⁸

2. Νὰ ἀποκτήσων ὀρθὴν ἀντίληψιν ζωῆς, κατανοοῦντες ταυτοχρόνως τὰ δικαιώματα τῶν ἀλλὰ καὶ τὰς εὐθύνας τὰς ὁποίας θὰ ἐπωμισθοῦν καὶ διὰ τοὺς ἑαυτοὺς τῶν, καὶ διὰ τοὺς συγχρόνους τῶν, καὶ διὰ τὰς γενεὰς τοῦ μέλλοντος.⁹

3. Νὰ ἀποκτήσων τὰς εἰδικὰς γνώσεις καὶ νὰ ἀναπτύξων τὰς ἐπιδεξιότητας αἱ ὅποια εἶναι ἀπαραίτητοι διὰ τὴν ζωὴν.¹⁰

4. Νὰ φθάσων εἰς τὸ ἐπίπεδον ὑπεροχῆς τὸ ὅποιον αἱ ἀτομικαὶ δυνάμεις καὶ αἱ ὑπάρχουσαι συνθήκαι ἐπιτρέπουν.¹¹

Ὁ ρόλος τοῦ Πανεπιστημίου εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς κοινωνίας

Διὰ πρώτην φοράν, εἰς τὴν μακρὰν τῶν ἱστοριῶν, τὰ πανεπιστήμια τῶν κρατῶν τῆς γῆς ἔχουν κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν τελευταίων ἐτῶν δεχθῆ τὰς πιέσεις θεραστῶν προβλημάτων τῆς κοινωνίας καὶ ἔχουν ἐπιδοθῆ εἰς τὴν ἐπίλυσιν αὐτῶν.

Τὸ Πανεπιστήμιον δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μείνῃ ἀνεπηρέαστον ἀπὸ τὰς ἄνευ προηγουμένου μεταβολὰς καὶ τὰς κοινωνικὰς κρίσεις, ἐσωτερικὰς ἀλλὰ καὶ διεθνεῖς. Ἡ ἀποστολὴ του δὲν τοῦ ἐπιτρέπει νὰ ἐπιδείξῃ ἀδιαφορίαν ἐναντι τῶν προβλημάτων τῆς κοινωνίας.

3. Educational Policies Commission, *op. cit.*, pp. 43-62.

4. Whitehead, Alfred N., *The Aims of Education, and Other Essays*, New York: The Macmillan Co., 1929, pp. 145-146.

5. Clapp, Margaret (Ed.), *The Modern University*, Ithaca, N.Y.: Cornell University Press, 1950, p. 98.

6. Carmichael, Oliver, *Education and International Understanding*, Occasional Paper No. 53, Honolulu, Hawaii: University of Hawaii, 1950, p. 6.

7. Ortega Y Gasset, Jose, *Mission of the University*, 1960 Spanish Edition, Madrid: Revista de Occidente, S. A., 1960, p. 17.

8. Tead, Ordway, *College Teaching and College Learning*, New Haven: Yale University Press, 1949, p. 50.

9. Educational Policies Commission, *op. cit.*, pp. 43-62.

10. US Committee on Government and Higher Education, *The Efficiency of Freedom*, Committee Report, Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 1959, p. 2.

11. Rockefeller Panel Reports, *Prospect for America*, Garden City, N.Y.: Doubleday and Company, Inc., 1961, pp. 355-357.

1. Educational Policies Commission, *Higher Education in a Decade of Decision*, Washington, D.C.: NEA & AASCA, 1957, pp. 6-10.

2. Pullias, Earl V., *A Search for Understanding*, Dubuque, Iowa: Wm. C. Brown Co. Publishers, 1965, p. 18.

Ἐνθὲ τὰ εὐρωπαϊκὰ Πανεπιστήμια ἔχουν κατὰ παράδοσιν ἐπιδιώξει νὰ προσφέρουν νέας κατευθύνσεις διὰ τοῦ ἔργου λογίων ἔρευνητῶν, τὰ ἀμερικανικὰ Πανεπιστήμια ἀποτελοῦν ἐξέχοντα παραδείγματα ἀμέσου καὶ εὐθείας ἀναμείξεως εἰς τὰ ζητήματα τῆς κοινωνίας. Ἡ Ἀνωτάτη Παιδεία τῆς Ἀμερικῆς ἔχει ἀφιερωθῆ εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν μιᾶς ἐξελισσομένης, δυναμικῆς καὶ δημοκρατικῆς κοινωνίας· διὰ νὰ δικαιολογήσῃ δὲ τὴν ὑπαρξίν τῆς, οφείλει νὰ προσπαθῆσῃ καὶ ἐνεργῶς νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὰς βασικὰς ἀνάγκας τῆς ἀμερικανικῆς ζωῆς.

Τὰ ἀμερικανικὰ Πανεπιστήμια ἔχουν διαδραματίζει ἓνα πλεόν ἀποφασιστικὸν ρόλον εἰς τὴν πρόοδον τῆς ἀμερικανικῆς δημοκρατίας, ἀναλαμβάνοντα τὴν ἐπαγγελματικὴν διαπαιδαγώγησιν, τὸσον ἀναγκαίαν διὰ τοὺς ἡγέτας ἀναπτυσσομένων ἔθνῶν, καὶ συμβάλλοντα εἰς τὴν οικονομικὴν ἀνάπτυξιν τῆς χώρας· διὰ τῆς παροχῆς ἐιδικοτήτων αἰτίνας ἀπαίτουται παρὰ τῆς τεχνολογικῆς μας ἐποχῆς.¹

Ἐν τούτοις, εἰς πολλὰς περιπτώσεις τὸσον τὰ ἀμερικανικὰ Πανεπιστήμια ὅσον καὶ Πανεπιστήμια ἄλλων βιομηχανικῶς προηγμένων κρατῶν ἔχουν ὑπερβῆ τὰς νομίμους ἢ ἀνεπιμενομένας εὐθύναι τῶν πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῆς κοινωνίας καὶ ἔχουν ἐπωμισθῆ καθήκοντα τῶν ὁποίων τὴν ἐκπλήρωσιν οὔτε ἡ ἰκανότης τῶν ἀλλὰ οὔτε καὶ ἡ ἀρμοδιότης τῶν ἐπιτρέπει.

Ἄμφω δὲν περὶ τῆς διχοτομήσεως τῆς ἀποστολῆς τῶν Πανεπιστημίων, δηλαδὴ περὶ τοῦ ρόλου ἀποσπάσεως ἢ οὐδετερότητος αὐτῶν ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν ρόλον ἀναμείξεως εἰς τὸν κοινωνικὸν βίον καὶ ἐξυπηρέτησεως, ὁ πρῦτανος τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Σικάγου, Levi, εἶπε:

Τὸ Πανεπιστήμιον τὸ ὅποιον ἐπιδίδκει νὰ γίνῃ «ἐν δὲ ὅλῳ» καὶ συγχρόνως νὰ εἶναι πολλὰ διαφορετικὰ πράγματα, συμφῶνως πρὸς τὰς ἐπιθυμίας διαφόρων ἀνθρώπων, εἶναι ἀπατηλὸν ἢ ἀνόητον, ἢ καὶ τὰ δύο μαζί.²

Ὁ Robert Hutchins ὁ ὁποῖος ἐπίσης ὑπηρετήσεν ἐπὶ σειράν ἐτῶν ὡς πρῦτανος τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Σικάγου καὶ ὁ ὁποῖος θεωρεῖται ὡς ὑπέρμαχος συγχρόνως ἐκπολιτιστικῶν ἀντιλήψεων ὠμίλησε μετὰ ἀνυσίας ἐπὶ τοῦ ἰδίου προβλήματος. Ὁ Hutchins, ἀφῶυ παρηκολούθησε καὶ παρετήρησε τὴν ὑπερβολικὴν συμμετοχὴν τῶν Πανεπιστημίων εἰς τὰ προβλήματα καὶ τὰς ἀμέσους ἀνάγκας τῆς κοινωνίας κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς περιόδου ἢ ὁποία ἠκολούθησε τὸν δεῦτερον παγκόσμιον πόλεμον, ἐπέστη ὅτι τὸ Πανεπιστήμιον ἔχει μεταβληθῆ εἰς κρατικὴν βιομηχανίαν, καὶ ὑπέβαλε τὰ ἀκόλουθα ἐρωτήματα:

«Πρέπει τὸ Πανεπιστήμιον νὰ καταστῆ ὁ ὑπηρετῆς ἢ ὁ ἐπικηρτῆς τῆς κοινωνίας; Ἐξαρτώμενον ἢ ἀνεξάρτητον; Ὁ καθρέπτης ἢ ὁ φάρος;... Εἶναι δυνατόν ἡ ὑπαρξίς μιᾶς πνευματικῆς κοινότητος εἰς ἐποχὴν ἐιδικεύσεων; Δύνανται ὅλα αὐτὰ αἰ φαινομενικῶς ἀντίθετοι ἀπόνεισι νὰ συνυπάρξουν κατὰ τρόπον ἐπιτυχῆ εἰς τὸ ἴδιον ἐκπαιδευτικὸν ἴδρυμα;»³

Ὁ Hutchins ἀπεγοητεύθῃ ὅταν εἶδε τὸν βασικὸν ρόλον τοῦ Πανεπιστημίου καθὼς καὶ τὴν πατροπαράδοτον ἀποστολήν του νὰ ἐξαφανίζονται βαθμῶδεν ἐν ὅσῳ κυβερνητικαὶ ὑπηρεσίαι διέθετον ἐπιπρόσθετα κεφάλαια δι' ἐπιστημονικὰς ἐρευνάς. Ἀπεδείχθη ὅτι ἡ κυβερνήσις τῆς Ἀμερικῆς ἀνεμενε ὅπως τὸ Πανεπιστήμιον ἐκτελέσῃ ὀρισμένας ἀποστολάς τὰς ὁποίας ἔχουν ἀναλάβει αἱ κυβερνητικαὶ ὑπηρεσίαι καὶ τῶν ὁποίων τὰ ἀποτελέσματα ἦτο ἐνδεχόμενον νὰ χρησιμοποιηθοῦν καὶ διὰ τὴν καταστροφὴν τῆς ἀνθρωπότητος. Καὶ ὅταν ἐνὰς μεγάλῳ ἀριθμῳ καθηγητῶν ἐγκατέλειψε τὴν διδασκαλίαν διὰ νὰ ἐπιδοθῆ εἰς τὴν ἔρευναν, ἦτο ἐπόμενον οἱ φοιτηταὶ νὰ θορυβηθοῦν καὶ νὰ προκαλέσουν ταραχάς.

Ὁ Robert Goheen, Πρῦτανος τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Πρίνστον, ἐδήλωσε:

Ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἐπὶ τοῦ παρόντος καθαρῶσει νὰ βαδίξῃ ἐπὶ τῆς σελήνης, ἐν τούτοις, παρ' ὅλας τὰς ἀξιοθαυμάστους τεχνολογικάς ἐπιτυχίας τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος, ἐξακολουθεῖ νὰ βαδίξῃ ἐπὶ τῆς γῆς μετ' ἀβεβαιότητος καὶ μάλιστα εἰς ὀρισμένας περιπτώσεις μετὰ φόβου.⁴

Σχολιάζων τὴν κυρίαν ἀποστολήν τῆς Ἀνωτάτης Παιδείας ὁ Goheen διαβεβαίωσεν ὅτι τὸ κύριον ἔργον τοῦ ἐπιστημονικοῦ ἔρευνητοῦ εἶναι νὰ διδῇ κατευθύνσεις. Εἶναι ὅπως ὁ πλοίαρχος ὁ ὁποῖος δὲν ὀδηγεῖ τὸ τιμόνι τοῦ πλοίου ὁ ἴδιος, ἀλλὰ προσδιορίζει τὸς ὑπολογισμοὺς διὰ τὴν ὅλην πορείαν τοῦ ταξιδίου.⁵

Μεγάλῃ ἐμπιστοσύνῃ εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τῶν Πανεπιστημίων ἐπιλότους ὄλων τῶν ἀμέσων προβλημάτων τοῦ Κράτους, τὰ ὁποία εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ μὴ ὑπάγονται εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν, δύναται νὰ ὀδηγήσῃ εἰς τὴν κατάρρευσιν καὶ τὴν παρακμὴν τῶν.

Τὰ Πανεπιστήμια οὐδέποτε πρέπει νὰ παρεκκλίνουν τοῦ κεντρικοῦ τῶν σκοποῦ, ὁ ὁποῖος ἀποβλέπει εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ διατήρησιν πνευματικῶν ἐπιτευγμάτων. Ἀνάμειξις εἰς ὑποθέσεις αἰ ὁποῖαι ἀφοροῦν εἰς τὴν ἀμέσον ἐξυπηρέτησιν καὶ ἐπίλυσιν κοινωνικῶν προβλημάτων πρέπει νὰ εἶναι προαιρετικὴ καὶ οὐχὶ ὑποχρεωτικὴ.

1. Brubacher, John, and Rudy, W., *Higher Education in Transition*, New York: Harper and Brothers, 1958, pp. 373-390.

2. Levi, Edward H., *Point of View*, Chicago: The University of Chicago Press, 1969, p. 12.

3. Hutchins, Robert M., *The Learning Society*, New York: Frederick A. Praeger, Publishers, 1968, p. 1.

4. Goheen, Robert F., *The Human Nature of a University*, Princeton: Princeton University Press, 1969, p. 24.

5. *Ibid.*, p. 27.

Τὸ κύριον πρόβλημα τὸ ὁποῖον τὰ περισσότερα πανεπιστήμια τῶν βιομηχανικῶν κρατῶν ἀντιμετωπίζουν κατὰ τὴν σημερινὴν ἐποχὴν εἶναι ἡ προσπάθεια τὴν ὅποιαν πρέπει νὰ καταβάλλουν διὰ νὰ παραμείνουν οὐδέτερα παρ' ὅλας τὰς συγχρόνους τεραστίας πιέσεις. Ἐν τούτοις, πολλοὶ ἐκ τῶν καθηγητῶν καὶ φοιτητῶν ἐξακολουθοῦν νὰ ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἐπίλυσιν σοβαρῶν κοινωνικῶν προβλημάτων. Εἶναι ὀρθὸν ὅπως τὰ Πανεπιστήμια διὰ τῶν μελῶν αὐτῶν ἀναλαμβάνουν μόνον ἐκεῖνας τὰς ὑποχρεώσεις τὰς ὁποίας δύνανται νὰ ἐκπληρώσουν, ἀνεῦ ἀπολείας τῆς ἀκεραιότητός των.

Εἰς κάθε νέαν προσπάθειαν πρὸς ἐπέκτασιν τῶν ὑποχρεώσεων τῶν ἰδρυμάτων τῆς Ἀνωτάτης Παιδείας, τὸ Πανεπιστήμιον πρέπει νὰ μεταβάλλῃ τὰ βασικὰ προγράμματα τοῦ ὡς πρὸς τὴν προτεραιότητα καὶ νὰ ἀναμετρῇ τὰς δυνάμεις τοῦ. Ἐξ ἄλλου δὲν εἶναι δίκαιον ἀλλὰ οὔτε καὶ ὀρθὸν νὰ ἀπαιτῇ κανεῖς ὁμοιομορφίαν προγραμμάτων μεταξὺ τῶν διαφόρων Πανεπιστημίων. Μερικὰ ἐξ αὐτῶν ἔχουν ἐκτεταμένα προγράμματα τὰ ὁποῖα ἀφοροῦν εἰς τὴν ἄμεσον ἐξυπρέτησιν ἀναγκῶν τῆς κοινωνίας, ἄλλα παρεκκλίνουσιν ἐλάχιστα ἢ καὶ καθόλου ἀπὸ τὸν παραδοσιακὸν προσανατολισμὸν τῆς διδασκαλίας καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης. Ὑπάρχουν πολλοὶ εἰδικοί οἱ ὁποῖοι ὑποστηρίζουν τὴν γνώμην ὅτι τὸ πλεῖστον τῶν πρακτικῶν γνώσεων εἶναι δυνατόν νὰ διδαχθῇ ἕξω ἢ χωριστὰ ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον. Συνιστοῦν δὲ περαιτέρω ὅτι προγράμματα τοιαύτης φύσεως πρέπει νὰ ἐνθαρρύνωνται.

Κατὰ τὴν χρονικὴν περιόδον 1960-1970, ἐν τῇ προσπάθειά της ὅπως διατηρήσῃ τὴν ἀκεραιότητα τῆς Ἀνωτάτης Παιδείας ἀναποκρινομένης ταυτοχρόνος εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τεχνολογικῶν γνώσεων, ἡ Ἀγγλία καθιέρωσε κατὰ κάποιον τρόπον τὸ «διπλοῦν» πρόγραμμα. Εἰς τὸ βασικὸν πρόγραμμα ὀρισμένων Πανεπιστημίων, οἱ ὀργανοὶ ἔχουν προσθέσει τὸ λαϊκὸν τμήμα ἢ τὸ ἐπαγγελματικόν, ἐπιφορτισθὲν μὲ τὴν εἰδικὴν ἀποστολὴν τῆς ἀναποκρίσεως εἰς τὰς συγχρόνους ἀνάγκας. Παρ' ὅλον ὅτι ἡ πράξις αὐτὴ ὑπῆρξεν ἢ ὑποποίησις μίᾳς μεγαλειόβουλου ἰδέας, ἢ ἐπιτυχία της θὰ παραμείνῃ ἄγνωστος διὰ πολλὰ ἀκόμη ἔτη.

Ἀντιθέτως πρὸς τὸ ἀμερικανικὸν πείραμα, ἡ προσπάθεια τῆς Ἀγγλίας εἶναι πιθανὸν νὰ ἀποτύχῃ. Οἱ Ἀγγλοὶ εἶναι ἐνδεχομένως νὰ μὴ ἱκανοποιηθῶν ἐπὶ μακρὸν ἐὰν ἢ ἴδια θέσις καὶ τὸ ἴδιον γόητρον ποῦ ἀπολαμβάνουν τὰ Πανεπιστήμια δὲν ἀποδοθῶν καὶ εἰς αὐτὰ τὰ «νόθα», οὕτως εἰπεῖν, ἀδελφὰ ἰδρύματα. Ὑπάρχει μεγάλῃ πιθανότης νὰ ἐκφυλισθῶν κατὰ τινὰ τρόπον καὶ τελικῶς νὰ ἐξαφανισθῶν. Τὰ ἀμερικανικὰ Land-Grant πανεπιστήμια, τὰ ὁποῖα ἰδρύθησαν περὶ τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνος ὡς εἰδικὰ ἰδρύματα προωρισμένα νὰ ἀναποκριθῶν εἰς ὀρισμένους ἀνάγκας τῆς τότε ἀμερικανικῆς ζωῆς, εἰς χρονικὸν διάστημα ὀλιγώτερον τῆς μίᾳς ἑκατονταε-

τηρίδος, μηδενὸς σχεδὸν ἐξαιρουμένου, ἐπέξεταν τοὺς σκοποὺς καὶ τὰ προγράμματα των καὶ ἐξελίχθησαν εἰς κανονικὰ πανεπιστήμια. Καὶ κατὰ μίαν περιέργον καὶ ἀπροσδόκητον ἐξέλιξιν τῶν πραγμάτων, ὅλα τὰ πανεπιστήμια σημερινῶν ἔχουν κατὰ κάποιον βαθμὸν ἀναλάβει τὴν ἐκτέλεσιν προγραμμάτων τὰ ὁποῖα εἶναι ξένα πρὸς τὸν πατροπαράδοτον ρόλον τῶν πανεπιστημίων.

Τὰ πανεπιστήμια, εἰς κατάστασιν συγχύσεως, ὅταν κίνδυνοι ἐναντίον τῶν ἀνθρωπιστικῶν ἰδεῶν ἐνεφανίσθησαν εἰς τὸν ὀρίζοντα, ἀπεφάσισαν νὰ ἀλλάξουν κατεῦθυσιν καὶ προσεπάθησαν νὰ ἐφεύρουν σχήματα πρὸς διάσωσιν τῶν ἰδεῶν ἐκείνων.

Ἐπιτρέψατέ μου νὰ ἀναφέρω περιληπτικῶς μόνον δύο μεταξὺ διαφόρων παρομοίων σχημάτων τὰ ὁποῖα γνωρίζω ἐκ τοῦ πληθους. Τὸ Fairhaven College εἶναι τὸ πρῶτον μεταξὺ τῶν δορυφόρων σχολῶν τοῦ Western Washington, τὸ ἀνώτατον ἐκπαιδευτικὸν ἴδρυμα εἰς τὸ ὁποῖον ὑπηρετῶ. Ἡ δημιουργία του προήλθεν ἐκ τῆς ἀνάγκης ὅπως ἐκλείψουν τὰ σφάλματα τὰ ὁποῖα διαιωνίζονται εἰς μεγάλα ἐκπαιδευτικὰ ἰδρύματα, καὶ ἐβασίσθη ἐπὶ τῆς ἐλπίδος διατηρήσεως μίᾳς ἀνθρωπιστικῆς ἀτμοσφαιρας, καταλλήλου διὰ καινοτομίας μὲ τὴν ὑπεύθυνον συμμετοχὴν τῶν μελῶν τοῦ ἰδρύματος.

Ἐχεῖ δὲ ὀργανωθῆ κατὰ τοιοῦτον τρόπον ὥστε νὰ προσφέρῃ ἐκπολιτιστικὴν μόρφωσιν εἰς ἓνα ἀριθμὸν ἐξακοσίων περίπου φοιτητῶν ἀφ' ἑνός, καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ ἐπωφελεῖται ἐκ τῶν μέσων τὰ ὁποῖα διαθέτει τὸ εὐρύτερον ἴδρυμα, τὸ Πανεπιστήμιον. Ἀναμένεται δὲ ὅπως δοθῇ εἰς τοὺς φοιτητὰς ἡ εὐκαιρία νὰ συμμετάσχουσιν εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῶν ἐκπαιδευτικῶν προγραμμάτων καὶ νὰ ἐπωφεληθῶν τῆς εὐκαιρίας ὥστε νὰ συνδυάσουν τὴν μάθησιν μὲ τὴν πρακτικὴν ἐξάσκησιν εἰς τὴν ζωὴν. Ἡ σχέσις μεταξὺ καθηγητῶν καὶ φοιτητῶν εἶναι λίαν στενὴ, δεδομένου ὅτι οὗτοι ἐργάζονται ἀπὸ κοινοῦ εἰς τὴν διοικητικὴν ὀργάνωσιν τῆς Σχολῆς καθῶς καὶ εἰς τὰ ἐκπαιδευτικὰ προγράμματα, ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ Πανεπιστημίου. Παρ' ὅλον ὅτι τὸ College εἶναι νέον (ἀριθμῆ μὲ μὲν τέσσαρα ἔτη) καὶ διέρχεται τὴν περίοδον ὀργανωτικῶν δυσκολιῶν, αἱ ἀρχικαὶ διαπιστώσεις περὶ τοῦ τρόπου λειτουργίας του παρέχουσι πολλάς ἐλπίδας.

Ἐν ἄλλοι παρόμοιοι ἴδρυμα εἶναι ἐπίσης τὸ Huxley College. Τὸ πρόγραμμά του ἀποβλέπει πρὸς εἰς τὴν ἐπίλυσιν ὀρισμένων προβλημάτων, τὰ ὁποῖα ἀφοροῦν εἰς τὰς σχέσεις τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τοῦ περιβάλλοντος καὶ τὰ ὁποῖα ἐξετάζει ἀπὸ φυσικῆς, βιολογικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀπόψεως. Εἰδικότερον, τὸ Huxley College προτίθεται νὰ ἀναλάβῃ τρεῖς κυρίας ἀποστολάς:

1. Νὰ βοηθήσῃ ἐνδιαφερομένους φοιτητὰς νὰ ἀποκτήσουν τὰς ἀπαιτούμενας γνώσεις διὰ νὰ δύνανται νὰ ἀσχολοῦνται ὑπευθύνως μὲ ζητήματα τοῦ περιβάλλοντος.

2. Νὰ μελετήσῃ τὴν ἐξεύρεσιν λύσεων αἱ ὁποῖαι εἶναι δυνατόν νὰ χρησιμοποιηθοῦν ὑπὸ τῆς κοινοῦνίας, καὶ νὰ προσδιορίσῃ τρόπους ζωῆς τοὺς ὁποίους ἡ κοινωνία ἐπιδιώκει νὰ πραγματοποιήσῃ.

3. Νὰ προσφέρῃ γνώσεις ἀναγκαῖας διὰ τὰ ἐπαγγελματικά σχέδια τοῦ φοιτητοῦ.

Εἰς τοιοῦτον περιβάλλον μαθήσεως, καθίσταται δυνατόν αἱ ἰδέαι αἰτίνες συζητοῦνται εἰς τὰς σχολικὰς αἰθούσας νὰ μεταφέρονται καὶ νὰ ἐφαρμόζονται εἰς ὀρισμένους τομεῖς καὶ ὀρισμένας καταστάσεις τῆς πραγματικῆς ζωῆς. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὸ Fairhaven College, τοιοῦτοτρόπως καὶ ἐδῶ ἡ ἐπαρῆ μεταξύ καθηγητῶν καὶ φοιτητῶν εἶναι πολὺ στενὴ.

ἡ ἑλληνικὴ ὑπόθεσις

Θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ κατανοήσῃ κανεὶς τὴν φιλοσοφίαν ἢ ὁποία κατευθύνει τὰ ἑλληνικὰ πανεπιστήμια, χωρὶς νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὰ βασικὰ ἰδανικὰ τὰ ὁποῖα χαρακτηρίζουν τὴν ἐν γένει ἑλληνικὴν ἄποψιν ζωῆς.

Ἡ Ἑλλάς ὀδηγεῖται πρὸς μίαν πνευματικὴν κατεύθυνσιν ἢ ὁποία εἶναι δυνατόν νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς μία σύνθεσις τῶν ἀρχαίων κλασσικῶν παραδόσεων τῆς φυλῆς μετὰ τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἀποστόλου Παύλου. Εὐθὺς μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἐκ τοῦ τουρκοῦ ζυγοῦ, ἡ ἑλληνικὴ συνείδησις ἠδυνήθη νὰ ἀνακαλύψῃ τὰς παλαιὰς ἀρετὰς ἐν μέσῳ κατεδαφισμένων ναῶν καὶ ἐρείπων τοῦ ἀρχαίου κόσμου. Περισσότερον ἀπὸ ὅ,τιδήποτε ἄλλο, εἰς τὰς καρδίας ὄλων τῶν Ἑλλήνων ἐπεκράτει ἡ συναίσθησις ὅτι τὰ ἐνδοξα ἀλλὰ λησμονημένα ἰδανικὰ ἔπρεπε νὰ ἐπανεέλθουν εἰς τὴν ζωὴν. Ἐλευθερία δι' ὄλους τοὺς Ἑλληνας κατέστη τὸ σπουδαιότερον ἰδανικόν, καὶ αἱ ἀξίαι τὰς ὁποίας ἐξετίμων εἰς ὑπέρτατον βαθμὸν ἦσαν ἡ σωφροσύνη, ἡ μετριοπάθεια ἢ τὸ μέτρον («πᾶν μέτρον ἄριστον»)¹. Πατριωτισμός, ἀγάπη πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ἀγάπη πρὸς τὴν ἐλευθερίαν, ἀνάπτυξις τοῦ ἠθικοῦ χαρακτήρος, πολιτικὴ ἀρετὴ, ἡ ἔννοια τῆς ἁρμονίας τῆς ψυχῆς καθὼς καὶ ἄλλα κλασσικὰ ἰδανικὰ ἔπρεπε καὶ πάλιν νὰ ἀποτελέσουν τὰς κατευθυντήριους δυνάμεις τῆς νέας ἑλληνικῆς κοινοῦνίας.²

Τὸ ἀναγεννηθὲν Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν ἦτο ἐπιτόμεον νὰ θεωρηθῇ ὄχι μόνον ὡς τὸ κέντρον πνευματικῆς ἀναπτύξεως, ἀλλὰ ἐπίσης ὡς ἔθνικὸν ἐργαστήριον εἰς τὸ ὁποῖον ἡ δόξα τῆς Ἑλλάδος ἐπρόκειτο νὰ ἀναστηθῇ.³

Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς πιστεύει ὅτι τὸ Πανεπιστήμιον συντελέσειε μεγάλως εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς νέας

Ἑλλάδος, καὶ ἐπομένως ἔχει πλήρως δικαιολογήσει τὴν ὑπαρξίν του.⁴

Τὸ Πανεπιστήμιον, μὲ τὸν κλασσικὸν τοῦ ἐκπολιτιστικῶν προσανατολισμόν, προσφέρει ἐκπαίδευσιν ὄχι εἰς ὄλους τοὺς νέους οἱ ὁποῖοι ἐπιθυμοῦν νὰ ἀδεῆσουν τὰς γνώσεις των, ἀλλὰ μόνον εἰς περιορισμένον ἀριθμὸν σπουδαστῶν. Τοιοῦτοτρόπος εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὁ ρόλος τοῦ Πανεπιστημίου εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς κοινοῦνίας ἦτο τελείως διάφορος ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν ὁποῖον ἐθέσπισαν αἱ προοδευτικαὶ δημοκραταὶ τῆς Δύσεως, καὶ ἰδιαίτερός αἱ Ἦνωμένοι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς. Ὁ ὁρος «ἰπηρεσία» περιόριστη εἰς τὴν σημασίαν ὅτι ἡ κοινωνία εἶναι δυνατόν νὰ ἐξευκραιθῇ διὰ τῆς πλήρους προπαρασκευῆς ἐνὸς ἰκανοῦ ἀριθμοῦ ἀποφοίτων. Ἐν τούτοις αἱ περισσότεραι τὸν θετικὸν ἐπιστημὸν δὲν ἔχουν συμπεριληφθῆ εἰς τὰ προγράμματα τοῦ Πανεπιστημίου.⁵ Ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ὡς ἄνω φιλοσοφίας, συμφῶνως πρὸς τὰς ἀπόψεις ἐκεῖνων οἵτινες ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἐπέκτασιν τοῦ προγράμματος τῆς Ἀνωτάτης Παιδείας, προϋποθέτει ἀπαραίτητον ἀλλαγὴν, ἰδιαίτερός δὲ εἰς τὸν τομέα τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν.⁶

Ἡ Ἑλλάς οὐδέποτε ἐστερήθη τῶν ἀναγκαίων πνευματικῶν πηγῶν, αἱ ὁποῖαι χρησιμοποιούμεναι καταλλήλως δύναται νὰ βοηθήσουν εἰς τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν νέων δοκιμασιῶν, οὕτως ὥστε τὰ ἰδρύματα τῆς Ἀνωτάτης Παιδείας νὰ ἀναποκριθοῦν ἰκανοποιητικῶς εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ Κράτους ἐξ οὗ ἐξαρτῶνται. Κάθε συντηρητικὴ στάσις ἢ δῆλωσις ὅτι ὄλα ἔχουν καλῶς εἰς τὴν Ἀνωτάτην Παιδείαν καὶ ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη ἀλλαγῶν ἢ μεταβολῶν, ἀποδεικνύει στέντητα προοπτικῆς, ἂν ὄχι ἄρνησιν ἀντιμετώπισεως θεμάτων καὶ προβλημάτων, καὶ συμμετοχῆς εἰς ἔργον ἀναπτύξεως τῶν ἰκανοτήτων τοῦ ἀτόμου. Ἄνευ τιαυτῆς βοήθειας τὸ Κράτος εἶναι ἀδύνατον νὰ προοδεύσῃ. Ἐξ ἄλλου, ὑπερβολικὸς ἐνθουσιασμός πρὸς υιοθέτησιν νέων ἰδεῶν ἢ συστάσεων διὰ τὴν ἐκρίθωσιν ἀξίων αἰτίνες ἀνεστάθησαν εἰς τὸν χρόνον, εἶναι ἐξ ἴσου ἐπικίνδυνος καὶ πιθανὸν νὰ δόρησιν εἰς χυῶδεις καταστάσεις.

Ἐπομένως, ἡ πραγματοποίησις προγραμμάτων εἰς τὸν τομέα τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν, αἰτίνες ἔχουν συναντισθῆ μὲ τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν τῶν κρατῶν, πρέπει νὰ μὴ συντελέσῃ εἰς παρέκκλισιν τοῦ Πανεπιστημίου ἐκ τῆς βασικῆς τοῦ ἀποστολῆς, τῆς ἀνθρωπιστικῆς τοῦ ἀποστολῆς. Ἀντιθέτως, τὸ Πανεπιστήμιον πρέπει νὰ πλουτίσῃ τὴν κληρονομίαν του διὰ τῆς παροχῆς εὐκαιριῶν μαθήσεως εἰς φοιτητὰς προερχομένους ἐξ ὄλων τῶν στρωμάτων τῆς κοινοῦνίας.

4. Personal interviews with educational authorities.

5. *Ibid.*

6. Greece, Ministry of Coordination, Mediterranean Regional Project, Greek Report Vol. 1, «The Demand of Skilled Personnel in Relation to Economic Development», Athens: The Ministry, 1962, p. 114.

1. Hamilton, Edith, *The Echo of Greece*, New York: W. W. Norton and Company, Inc., 1957, pp. 21-22.

2. Greece, the National and Capodistrian University of Athens, *Bulletin*, 1961-62, Athens: C. Christian, 1961, pp. 6-9.

3. *Ibid.*, p. 8.

Κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν ἡ Ἑλλάς ἔχει ἀναλάβει μίαν ἀξιοθαύμαστον καὶ ἀξιεπαίνον ἀποστολήν. Ἐχει ἀποφασίσει νὰ ἐκσυγχρονίσῃ τοὺς τρόπους τῆς ζωῆς τῆς, καὶ πρὸς τοῦτο πρέπει νὰ ἐπωφεληθῇ εὐκαιριῶν οὕτως ὥστε νὰ δημιουργήσῃ τὰς προϋποθέσεις αἱ ὁποῖαι θὰ βοηθήσουν τὸν ἑλληνικὸν λαὸν νὰ φθάσῃ εἰς τὰ ἐπίπεδα ζωῆς τῶν ἄλλων ἐξελιγμένων λαῶν τῆς συγχρόνου κοινωνίας. Εἰς τὴν προσπάθειάν του αὐτὴν τὸ Πανεπιστήμιον ἀντιμετωπίζει μίαν ἀπὸ τὰς μεγαλυτέρας προκλήσεις, ἀλλὰ καὶ εὐκαιρίας, ὅπως ἀσκήσῃ τὸ ἔργον τῆς «ὕπηρεσίας» πρὸς τὴν χώραν εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκει.

συμπέρασμα

Προσεπάθησα νὰ παρουσιάσω ἓνα πρόβλημα, ἓνα πρόβλημα σοβαρὸν. Ἐπάντησιν ἱκανοποιητικὴν δὲν δύναμαι νὰ προσφέρω, παρὰ μόνον μίαν εἰσήγησιν. Ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι δραματίζονται νέας ἀποστολάς ἢ νέους ρόλους διὰ τὰ ἰδρύματα τῆς Ἀνωτάτης Παιδείας πρέπει νὰ προχωροῦν μετὰ προσοχῆς. Πολλοὶ ἐξ ἡμῶν οἴτινες ἀπασχολούμεθα

μὲ συγκριτικὰς σπουδὰς ἔχομεν διακηρύξει κατὰ καιροῦς ὅτι ἡ ἐξ ὀλοκλήρου μεταφύτευσις συστημάτων ἐκ μιᾶς χώρας εἰς ἄλλην εἶναι ἐπικίνδυνος ἐπιχειρήσις· εἰς τὴν πραγματικότητα εἶναι μία προσπάθεια ἀπραγματοποίητος. Ἄνευ ἀπομακρύνσεως ἐκ τῶν βασικῶν του σκοπῶν, τοὺς ὁποίους ἐπανελημμένως ἀνέφερον, τὸ Πανεπιστήμιον πρέπει νὰ ἐπιφορτίζεται μόνον μὲ ἀποστολάς τὰς ὁποίας δύναται νὰ ἐκτελέσῃ ἱκανοποιητικῶς.

Ἐπιθυμῶ νὰ τελειώσω τὴν εἰσήγησιν ταύτην συμμεριζόμενος τὰς ἀπόψεις τοῦ φίλου καθηγητοῦ τοῦ Harvard, David Riesman, ὁ ὁποῖος συνεβούλευσε:

«Οἰαδήποτε ζωτικὴ ἀλλαγὴ δὲν πρέπει νὰ ἀπομακρυνθῇ ἐκ τῆς βάσεως, ἡ ὁποία ἀποτελεῖται ἀπὸ τοὺς καθηγητὰς καὶ φοιτητὰς, καθὼς καὶ ἀπὸ τὸ πολιτιστικὸ περιβάλλον. Μόνον τρόποι σκέψεως εἶναι δυνατόν νὰ μεταφερθῶν ἢ νὰ μεταβιβασθῶν».¹

1. Riesman, David, «Notes on Educational Reform», *The Journal of General Education*, Vol. XXIII, No. 2, pp. 94-95.

Ἔστιν οὖν νομοθετητέον περὶ παιδείας καὶ ταύτην κοινὴν ποιητέον, φανερόν· τίς δ' ἔστιν ἡ παιδεία καὶ πῶς χρὴ παιδεύεσθαι, δεῖ μὴ λανθάνειν. νῦν γὰρ ἀμφισβητεῖται περὶ τῶν ἔργων. οὐ γὰρ ταῦτά πάντες ὑπολαμβάνουσι δεῖν μανθάνειν τοὺς νέους οὔτε πρὸς ἀρετὴν οὔτε πρὸς τὸν βίον τὸν ἄριστον, οὐδὲ φανερόν· πότερον πρὸς τὴν διάνοιαν πρέπει μᾶλλον ἢ πρὸς τὸ τῆς ψυχῆς ἦθος· ἐκ τε τῆς ἐμποδῶν παιδείας ταραχῶδης ἢ σκέψεως καὶ δήλον οὐδὲν πότερον ἀσκεῖν δεῖ τὰ χρήσιμα πρὸς τὸν βίον ἢ τὰ τείνοντα πρὸς ἀρετὴν ἢ τὰ περιττά (πάντα γὰρ εἰληφε ταῦτα κριτὰς τινας):

Ἄριστοτέλους, *Πολιτικά*, Θ, 2, 33-43.